

Pesmi P. Emanuela Podvinskega.

P. Emanuel Podvinski je bil menih frančiškanskega reda, in je bil pred tridesetmi leti učenik na Novo-meški gimnaziji, potem je prišel na Karlovško gimnazijo; umrl je pred kakimi štirimi leti. On se je poskušal tudi v slovenskem pesništvu, zlasti se je oziral na predstavljane Šilerjevih pesem. Nekatere tistih pesem so mi prišle pred več leti v roke; podam jih „Novicam“, da se ne pozabijo, in da morebiti kdo še kaj več oznani od tega pesnika.

Hicinger.

Zgimba.

Prijatelj! vse prenašlo mine,
Kar vidiš kolj po zemlji krog;
Kak hitro čas življenja zgine,
Trohljiv je naš'ga trupla zlog!

Iz rok natvore komaj zide
Mladenč, prejet'ga bitja svest;
Že, ah! v mladosti cvetu pride
V nemile smerti zgrabno pest.

Ni zdrav se včeraj kos dozdeval,
Prijazno vam roko dajal?
Pred malo dni veselo speval,
Zdaj, joj! za vselej nam zaspal?

Nekatere Minke rožno lice
Ne včaka sivoglavih dni; —
Zastonj se štejejo petice,
Nemili smert' zdravila ni.

Nič večno tukaj ne ostane,
Razpade svoje vse ima;
Podoba se podobi ugane,
Novini starost prostor dá.

Naj slavne kipe vitez dela,
Opombe večne zlatih dob;
Če jih ne bo zavidnost snela,
Jih bode strošil vekov zob.

Tam se kraljestvo močno vzdigne,
Obhaja vso Evropo strah;
Alj komaj kraljev kralj pomigne,
Se vdere veličastvo v prah.

Tako se znani s temne dalje
Popolnem tristoletni hrast;
Pa zdajci ga zdrobi čez skale
Spušen'ga severja oblast.

Iz morja skrita sila stira
Nov otok, drugi gré v pogrez;
Sprostrane mesta v prepad vdira
Zemljé neznana moč — potres.

Prijatelj! vse prenašlo mine,
Kar vidiš končnega okrog;
Le duh človeški, on ne zgine,
Ostane večno kakor Bog.

E. Podvinski.

Národne stvarí.

O Taterman-u.

Spisal Davorin Terstenjak.

Na verkovnico — tako se velí sredpostna sreda v celjski okolici, in ktero besedo sem že v „Novicah“ razložil, rekši, da pomenjuje plužnico, ker so stari Slovenci v ti dóbi praznovali praznik solnčnega boga, kot boga oranja in poljedelstva, zato se še pri prebivavcih slovanskih na otoku kerškem (Veglia) plug velí verkan, in naš

pridni in marljivi jezikoslovec g. Janežič še ima v svojem slovníku verkeljca, die Pflugreute — grém na sprehaj v bližnjo ves studeniško, in tam najdem tri fantiče, kateri so slamnatega dedleka (Strohpopanz) v Dravo vergli. Vprašam jih: kaj delajo; odgovorijo mi enoglasno: Tatermana smo v vodo vergli, da bode led raztolkel.

Že učeni dr. Hanuš¹⁾ je Tatermana imel za vodnega duha, in slovenski národní običaj poterjuje, da je Taterman bil povodni duh.

Bral sem, vendar več ne vem, v katerih bukvah, da ni še sto let, kar so tudi Gradčanje na sredpostno sredo Tatermana metali z mosta v Muro.

Na Koroškem se velí cev živega studenca tudi Taterman, in to spet pričuje, da je Taterman po veri starih Slovanov bil povodni duh.

Tudi nemške narodne povesti ga poznajo govoreče od kobolta in tatermana, tatermennelin-a.

Učeni J. Grimm je hotel ime taterman iz angleške besede tatter, Lumpen, Fetzen, Zotten, razložiti; al ker bi se to ime moglo v visokonemščini glasiti Zaterman, je tedaj spet to svojo misel zavergel. Mislil je tedaj na katerman od kater, cattus, maček, tudi na ogersko tatos Gaukler i. t. d., vendar ni popolnoma prepričan, ali so Tatermana Slovani od Nemcov, ali Nemci od Slovanov prejeli.²⁾

Po mojem mnenji je ime Taterman ravno tako dobro nemško, kakor slovensko. V stari nemščini pomenjuje Tatli, Tater očeta; pa tudi v slovenščini poznamo tatej = tater,³⁾ ker r prelazi pogostoma v j na primer: fajmošter za farmošter, točaj, rataj, vozotaj = točar, ratar, vozatar; primeri: italij. librajo za librarío.

Tudi suffiks man je slovensk, primeri: racman, purman, Zorman, in značuje to, kar nemški mann, toraj racman = Entenmann, Zorman = Morgenröthemann, tedaj Taterman = Vatermann; ko bi se dalo reči po analogii racman, das Männchen von den Enten—Enterich, bi taterman prestavil v Vaterih.

Sadaj gré mi dokazati, da so stari indo-germanski národi vodne duhove imenovali tate in tateje — matere in očete.

V staro-indiškíh spisih najdem, da se voda in mati poznamenuje z ednako besedo ambu,⁴⁾ ambā.

Tudi v gerškem basnoslovju najdemo, da vodni duh Nereus ima hčer Thetis. Homer o njej pripoveduje, da v morski špelji sedi v družbi svojih sester.⁵⁾ Učeni Welcker piše o imenu: „Die Bedeutung von Θέτις, der Tochter des Nereus ist vermuthlich dieselbe, wie von Θητώ, der mit Okeanos verbundenen Mutter aller Dinge. Dass Mutter Thetys den Namen vom Ernähren habe, wie Thήθη von θάω, Amme, Alumnia ist nicht zu bezweifeln. Slawisch ist tete Mutter, tetia Muhme, wie Thētis, Thētia Vaters- oder Mutterschwester i. t. d.“⁶⁾

Welcker dalje dokazuje, da je v Thetidi osebljena voda, in ako se žensko vodno božansko bitje imenuje Thetis = tata, mati, tedaj smemo po vsi pravici misliti, da se je možko vodno božansko bitje velelo tatej, taterman, oče, očak, in Grki so Nerea zmiraj obrazovali kot starega serolasatega tateja*) očaka.**)

¹⁾ Dr. Hanuš „Slaw. Mythol.“ str. 299. ²⁾ Grimm „Deutsche Mythol.“ 2. Auflage, stran 469, 470. ³⁾ Zato ime gor slovaško: Tatra = očak gor, Matra = mati gor. Tam je tudi Babagora. ⁴⁾ Glej Nir. IX., 10 ambā = mati, in Nigh. I., 13. ambu = voda. ⁵⁾ Ilias, 24, 78. 6, 136. 1, 538 i. t. d. ⁶⁾ Welcker „Griechische Götterlehre“ str. 617, 618.

*) Drug razlog, vodne božanstva imenovati očeinmater, so stari národi našli v rodívni in redívni lastnosti vode, saj se tudi po svoji redívni moči potoki yelijo kakor, na priliko, pri Gerkih Alfāos, pri Slovencih Žir i. t. d. Pis.

**) Primeri Horat. Ode I, 15, 5. Gerhard „alte Vasengem. t. 8.

Da Tatermana na sredpostno sredo v vodo mečejo, ima svoj naravni razlog. O ti dôbi se znebijo potoki in reke večidel svojih ledenih verig, zato slovenske povesti mu pripisujejo moč čez merzli, terdi led, kterega Taterman raztaja.

Gotovo se še bode med Slovenci dosti povest o Taterman-u našlo, posebno na Koroškem, kjer sem besedo „Taterman“ v pomenu: „cev živega studenca“ čul. Poslušajte domoljubi, in poberaite kosce, da konca ne vza-mejo!

Koliko lepih národnih povest smo že pozabljivosti oteli!

Gosp. prof. Valjavčeve povesti o volčjem pastiru opominjajo na slične pri Rusih znane, na nemške Werwölfe = Mannwölfe; in celó Herodot opominja takšnih povest pri severnih Neurih, ktere Šafařik za Slovane ima.

Naš visoko učeni rojak, profesor dr. Klun, namerava na svetlo izdajati slovenske narodne povesti v nemškem jeziku. Da je on ves mož zato, in da ume s slovenskimi povestmi srečno in ostroumno primerjati povesti inorodnih ljudstev, nam je porok njegov važni pretres o Rojenicah. „Novice“ in „Glasnik“ bodejo rade odpirale svoje liste; tudi naš slavní rojak dr. Fr. Miklošič bode rad prejemal slovenske narodne povesti v bukve svoje „Slaw. Bibliothek.“

Kratkočasno berilo.

Od davkov.

Pod nadpisom „Das oekonomische Inventar Europa's“ je te dni časnik „Presse“ prinesel pregled števila prebivavcev, znesek dohodkov in kupčije vseh imenitniših držav Evrope, zraven pa tudi, koliko davka pride počez na enega človeka v teh deželah. Ker bi marsikak naših bravcov morebiti rad zvedil, kako stoji z davki po svetu, povzamemo iz omenjenega časnika ta pregled. Postavili smo ga pod nadpis „kratkočasno berilo“, da ne bo kdo nadpis „od davkov“ bravši mislil, da se hočemo v pretres takih tankih reči spuštati.

„Presse“ pravi, da je v ti sestavi vse resnično povedano, in po najnovejših pozvedbah. Davki so zrajtani po francozkem dnarji; namreč po frankih in centimih; 1 frank je v našem dnarji 23 kr., 1 centim je vinar.

Na enega človeka pride davka:

	frank.	cent.		frank.	cent.
Na Angležkem	59	44	V Švajci	6	89
Na Francozkem	48	20	Na Sardinskem	31	38
V Belgii	28	72	Na Sicilijanskem	15	66
Na Nizozemskem	44	73	V Toskani	17	44
Na Rusovskem	18	54	V papeževih dežel.	23	45
Na Švedskem	8	71	Na Španjskem	24	84
Na Danskem	15	12	V Portugalu	20	49
Na Nemškem	21	38	Na Gerškem	19	37
Na Avstrijanskem	17	40	Na Turškem	10	89

Če tedaj po velikosti davkov postavimo dežele v versto, gré ta versta tako-le: 1. Angležka. 2. Francozka. 3. Nizozemska. 4. Sardinska. 5. Belgija. 6. Španjska. 7. Papeževe dežele. 8. Nemške dežele colne zaveze. 9. Portugalska. 10. Gerška. 11. Rusovska. 12. Toskana. 13. Avstrijansko ali naše cesarstvo. 14. Sicilija. 15. Danska. 16. Turška. 17. Švedska. 18. Švajca.

Največ davkov plačujejo tedaj Angleži (Englendarji), naj manj Švajcarji; naše cesarstvo spada v versto tistih dežel, ki so z manjšimi davki obložene.

Slovanski popotnik.

* V Parizu izšlo je važno delo „Les Manuscrits slaves de la bibliotheque imperiale de Paris“ (Slovanski rokopisi v cesarski knjižnici pariški) od učenega Rusa Martinov-a. Knjigi je dodana tablica, na kateri so posneti

trije glagolski, en česk in štirje kirilski odlomki; razun teh je pa v knjigi še govor od 27 različnih slovanskih rokopisov, od katerih so 3 serbski, 7 ruskih, 1 glagolski, ostali pa staroslovenski.

* Zlo zanimivega dela „Piesnici Horvatski 16. stoletja“ od slavnoznanega in neutrudnega Ivana Kukuljevića Sakeinski-ga prišel je ravno v narodni tiskarnici dr. Lj. Gaja drugi zvezek na svitlo. Obsega 15 pesnikov iz te zlo znamenite dobe horvaškega pesništva, imenite pesmi peterih neumerlih pesnikov Čubranovića, Zoranića, Koboga, Baffa ter Nalješkovića in 10 drugih manj znanih.

* Poljski pisatelj E. A. Lukaševič, kterega pesmi so pred nekoliko leti v Petrogradu prišle na svitlo, izdal je v Odesi novo zbirko svojih poezij pod naslovom: „Chwile od prac swobodne.“

* Nova igra „Dzcewice Erynu“ od T. A. Olizarowski-ga, kateri sedaj biva v Tirlemont-u v Belgii, kjer razlaga književnost poljsko, je nedavno tiskana in trije drugi umotvori od tega plodnega pisatelja so pripravljeni za tisk.

* Od prvega svečana izhaja v Petrogradu novi „humoristični časopis“ v ruskem jeziku pod vredništvom znanega pisatelja Grigorjev-a. „Serbs. Dn.“

* Neutrudljivi g. Ivan Kukuljević Sakeinski je izdal v Zagrebu prvi zvezek svojega „Slovnika umetnikah jugoslovenskih.“ Začne se z imenom Agapié in konča z imenom Henricus pictor de Gurk, obsega 112 strani v veliki osmirki in je lepšan z dvema podobama slikarjev Friderika Benkovića in Dimitra Avramovića.

* V novem Sadu je prišla na svitlo: L. Štura, knjiga o narodnim piesmama i pripovedkama slavenskim, ktero je iz českega prevél Iv. Boškovič.

* „Jed i med“ je naslov zanimive knjige, ktero je v Novem Sadu izdal neutrudljivi pisatelj jugoslovanski Juri Rajković, učitelj začetnih šol v Novem Sadu. Sosebno važni so v nji „školski odlomci“, ki so polni zrelih in zdravih misel za šolo in življenje.

* Plodni poljski pisatelj Stanislaw Moniusko zložil je novo národno spevoigro „Halka“ imenovano, ktero so v Varšavi z neizmerno pohvalo sprejeli.

* Gosp. J. Šafařik je nedavno izdal v Pragi novo za zgodovino slovensko prevažno delo v nemškem jeziku: „Ueber den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus“, v katerem s temeljito učenostjo dokazuje, da je glagolico izmislil sv. Kiril ali tako zvani filozof Konstantin; kirilico pa sv. Kliment, škof velički, učenec sv. Kirila, in da je domovina glagolice nekdanja država kneza Kozela na jezeru blatnem (Balatonu).

„Glas. dalm.“

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zagreba 24. marca. A. K. — Pred kakor smo se nadjali, se nam je razpeljalo kazalištno društvo. Igrale so se še v tem mescu sledeče horvatske igre: „Crna kraljica“, — „Zla žena“ ili „Grofica i čizmarica“, šaljiva igra v treh razdelih od Popovića, — in 23. marca za slovó „Graničari.“ — Sinočna predstava bila je 40. z lanjskimi vred. Po končani igri je govoril gospod J. Freudenreich lepo zložen epilog, ter se je zahvalil vsem podpornikom in prijateljem národnega kazališča za skerb in obilo podporo, s ktero so zderževali do zdaj društvo. Vidilo se je, kako težko se loči domoljubno občinstvo od igravcov, ki so vse žile napejali, ter neprestano skerbili za napredek in izobraženost naših dušnih moči. Potem, ko je govornik prestal govoriti, ni bilo ploskanja ne konca ne kraja; celo društvo bilo je zaporedoma trikrat izazvano. Ali se bodo narodne predstave zopet pričele in kdaj, se še ne vé gotovo; sodivši pa kazalištnih okolnostih moram reči, da se bomo precej